ללדת עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה ואלמלי מקדים רגע אחד או (א) מתאחר רגע אחד מיד מת בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי [1]חולל אילות תשמור [א]אילה זו רחמה צר בשעה שכורעת ללדת אני מזמין לה דרקון שמכישה בבית הרחם (ב) ומתרפה ממולדה ואלמלי מקדים רגע אחד או מאחר רגע אחד מיד מתה בין רגע לרגע לא נתחלף לי בין איוב לאויב נתחלף לי [2][איוב] לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל [ב](וכתיב [3]כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב) אמר רבא מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו [4]וישמעו שלשת רעי איוב את כל הרעה הזאת הבאה עליו ויבאו איש ממקומו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויועדו יחדו לבוא לנוד לו ולנחמו מאי ויועדו יחדו אמר רב יהודה אמר רב מלמד שנכנסו כולן בשער אחד ותנא בין כל אחד ואחד שלש מאות פרסי מנא הוו ידעי איכא דאמרי כלילא הוה להו ואיכא דאמרי אילני הוה להו וכיון דכמשי הוו ידעי אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברא כחברי דאיוב או [ג]מיתותא [5]ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ובנות יולדו להם רבי יוחנן אמר רביה באה לעולם ריש לקיש אמר מריבה באה לעולם אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן לדידך דאמרת רבייה באה לעולם מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב אמר לו נהי דלא נכפלו בשמות אבל נכפלו ביופי דכתיב [6]ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות ויקרא שם האחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך ימימה שהיתה דומה ליום קציעה שהיה ריחה נודף כקציעה קרן הפוך אמרי דבי רבי שילא שדומה לקרנא דקרש מחייכו עלה במערבא קרנא דקרש לקותא היא אלא אמר רב חסדא ככורכמא דרישקא במיניה שנאמר [7]כי תקרעי בפוך [ד]רבי שמעון ברבי איתילידא ליה ברתא הוה קא חלש דעתיה אמר ליה אבוה רביה באה לעולם אמר ליה בר קפרא תנחומין של הבל ניחמך אבוך [ה][דתניא] אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אלא אשרי למי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנותו בוסמי אוי למי שאומנותו בורסי כתנאי [8]וה' ברך את אברהם בכל [ו]מאי בכל רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת רבי יהודה אומר שהיתה לו בת [ז]אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה ר"א המודעי אומר [ח]איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו רבי שמעון בן יוחי אומר [ט]אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה אמר אביי היינו דאמרי אינשי [י]אידלי יומא אידלי קצירא דבר אחר שלא מרד עשו בימיו דבר אחר [כ]שעשה ישמעאל תשובה בימיו שלא מרד עשו בימיו מנלן דכתיב [9]ויבא עשו מן השדה והוא עיף ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו [ומ"ש של עדשים] אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי מה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה דבר אחר מה עדשה זו מגולגלת אף אבילות מגלגלת ומחזרת על באי העולם מאי בינייהו איכא בינייהו לנחומי בביעי אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום בא על נערה מאורסה והרג את הנפש וכפר בעיקר וכפר בתחיית המתים ושט את הבכורה בא על נערה מאורסה כתיב הכא ויבא עשו מן השדה וכתיב התם [10]כי בשדה מצאה הרג את הנפש כתיב הכא עיף וכתיב התם [11]אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים וכפר בעיקר כתיב הכא [12]למה זה לי וכתיב התם [13]זה אלי ואנוהו וכפר בתחיית המתים דכתיב הנה אנכי הולך למות ושט את הבכורה דכתיב [14]ויבז עשו את הבכורה ושעשה ישמעאל תשובה בימיו מנלן כי הא דרבינא ורב חמא בר בוזי הוו יתבי קמיה דרבא וקא מנמנם רבא א"ל רבינא לרב חמא בר בוזי ודאי דאמריתו (ג) [ל]כל מיתה שיש בה גויעה זו היא מיתתן של צדיקים א"ל אין והא דור המבול א"ל אנן גויעה ואסיפה קאמרינן והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה אדהכי איתער בהו רבא אמר להו [מ]דרדקי הכי א"ר יוחנן ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו שנאמר [15]ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (ד) ודילמא [נ]דרך חכמתן קא חשיב להו אלא מעתה [16]ויקברו אותו עשו ויעקב בניו מאי טעמא לא חשיב להו דרך חכמתן אלא מדאקדמיה אדבוריה ומדאדבריה שמע מינה תשובה עבד בימיו ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין

דרקון. נחש: **מכישה.** נושכה: **ומתרפה.** לשון רפיון: **שאין אדם נתפס.** להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין דקאמר לא בדעת ידבר לא אמר (לא) ברשע ידבר אלא לא בדעת: **כלילי הוו להו.** כתרים ובכל כתר שלשה פרצופים ואיש את שמו מחוקק על פרצופו וכשבאין יסורין על אחד מהן פרצופו משתנה וכן אילני: **דכמשי.** פלטיי"א: **או חברא כחברי דאיוב.** אם אין לו לאדם אוהבים נוח לו שימות: **לרוב על פני האדמה ובנות יולדו וגו':** **רביה באה לעולם.** כשנולדה בת לפי שממהרת להיות לו [ל] זרע: **הוכפלו ביופי.** ואין לך כפל טוב ממנו: **שדומה ליום.** ברה כחמה: **כקליעה.** מין בושם הוא: **קרנא דקרש.** מין חיה וקרניה משחירין כמו לבע: **כורכמא דריסקא.** כרכום של גן הגדל בגינה: **במיניה.** שהוא מעולה (ה) ממין שאר בשמים: **איצטגנינות.** חוזה בכוכבים: **משכימים לפתחו.** ליטול עצה ממנו: **אידלי יומא.** הוגבה שמש כשהחמה זורחת: **אידלי קצירא.** מיקל החולי: **אבל אין לו פה.** שהוא יושב ודומם: **עדשין אין להן פה.** כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטנית כמין סדק: **לנחומי בביעי.** אין להם פה אבל אינם מגלגלים[מ] כגלגל: **ושט את הבכורה.** וביזה את העבודה שהיתה בבכורות שט תרגום של בזיון מדוע הקילתני (שמואל ב יט) תרגום יונתן אשטתני: בכל

בכוחלא דרישקא במינה. אע"ג דכחול הוא שחור כדפירש בה"ג אוכמא אוכמא [חולין מז:] היינו דמיא לכוחלא ה"פ כי היכי דכוחלא דריסקא מקרין ומאיר משאר כוחלא כך היא היתה נאה משאר נשים וקרן הפוך לשון כי קרן עור פני משה (שמות לד) והשתא אתי שפיר הא דמייתי ותקרעי בפוך עיניך דכחול דומה לפוך שנותנין כחול בעין אבל לפירוש רש"י דגרס כי כורכמא דריסקא קשה לרשב"א א"כ מאי מייתי ותקרעי בפוך עיניך ויונתן תרגם נרד וכרכום רשק [נ]וכרכוס כפרים עם נרדים עם ריסקא (שיר ד): **שכל** חולה שרואה אותה מיד מתרפא. וא"ת והא בימי אברהם אכתי לא היה חולי בעולם כדאמרי' כהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פז.) דעד יעקב לא הוה חולשא ועד אלישע לא הוה דאיחלש ואיתפח ומצינן למימר דהכא בחולה של מכה איירי ור"ת ור"י מפרשים דעד יעקב לא הוה דאיחלש היינו חולי של מיתה מכאן ואילך הוה דאיחלש חולי של מיתה ולא הוה דאיתפח עד אלישע: **בא** על נערה המאורסה. ואם תאמר והלא לא נצטוו בני נח על נערה המאורסה כדאמרי' בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נז: ושם ד"ה לנערה) בעולת בעל יש להן נכנסת לחופה ולא נבעלה אין להן ואומר ר"י דאף על פי שלא נצטוו מכל מקום מכוער הדבר כמו ושט את הבכורה אף על פי שאינו מצווה על כך: שלשה

תורה אור

1 הֲיָדַעְתָּ עֵת לֶדֶת יַעֲלֵי סָלַע חֹלֵל אַיָּלוֹת תִּשְׁמֹר: איוב לט א

2 איוב לא בְדַעַת יְדַבֵּר וּדְבָרָיו לֹא בְהַשְׂכִּיל: איוב לד לה

3 וַיְהִי אַחַר דִּבֶּר יְיָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבִשְׁנֵי רֵעֶיךָ כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה כְּעַבְדִּי אִיּוֹב: איוב מב ז

4 וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב אֵת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקֹמוֹ אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו לָבוֹא לָנוּד לוֹ וּלְנַחֲמוֹ: איוב ב יא

5 וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם: בראשית ו א

6 וַיְהִי לוֹ שִׁבְעָנָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת וַיִּקְרָא שֵׁם הָאַחַת יְמִימָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית קְצִיעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית קֶרֶן הַפּוּךְ: איוב מב יג-יד

7 וְאַתְּ שָׁדוּד מַה תַּעֲשִׂי כִּי תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי תַעְדִּי עֲדִי זָהָב כִּי תִקְרְעִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ לַשָּׁוְא תִּתְיַפִּי מָאֲסוּ בָךְ עֹגְבִים נַפְשֵׁךְ יְבַקֵּשׁוּ: ירמיהו ד ל

8 וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַייָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל: בראשית כד א

9 וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: בראשית כה כט

10 כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: דברים כב כז

11 כִּי קוֹל כְּחוֹלָה שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמַבְכִּירָה קוֹל בַּת צִיּוֹן תִּתְיַפֵּחַ תְּפָרֵשׂ כַּפֶּיהָ אוֹי נָא לִי כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים: ירמיהו ד לא

12 וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה: בראשית כה לב

13 עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: שמות טו ב

14 וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה: בראשית כה לד

15 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא: בראשית כה ט

16 וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: בראשית לה כט

מסורת הש"ס

(א) [עירובין נד: יומא כט.], (ב) רש"ל מ"ז, (ג) [תענית כג. ע"ש ברש"י], (ד) סנהדרין ק: קידושין פב: ע"ש [פסחים סה. ע"ש], (ה) לקמן קמא. ע"ש [תוספתא דקידושין פ"ה], (ו) [לסמ"ס תוס' ברכות ט: ופסוקה יג. וכנ"ז פד: ד"ה אחרים יתייבב גם הכא], (ז) [יומא כח:], (ח) נ"א מרגלית, (ט) נ"א משמיה דר' יוחנן, (י) [עי' פרש"י בשבת קמה:], (כ) [סנהדרין סט:], (ל) [לה רש"ש], (מ) בס"י: מגלגלים, (נ) [נ"ל ותרגם. יעב"ץ].

◆

גליון הש"ס

גמרא רש"ב ברבי אתילידא. עיין מדרש רבה בראשית פ' כו: שם אידלי יומא. עי' נדרים דף ח ע"א בהרא"ש ד"ה תירגא דיומא: שם ישמעאל עשה תשובה. עיין סנהדרין דף קד ע"א ובמסורת הש"ס ובתוס' ישנים יומא דף לד ע"ב ד"ה מעשה:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' או מאחר רגע אחד מיד נופל ומת בין: (ב) שם ומתרפא ויולדת ואלמלי מקדים רגע: (ג) שם ולפי דלמסקנא משמיה דר' יוסי כל מיתה שיש בה גויעה: (ד) שם יצחק וישמעאל בניו מכדי ישמעאל קשיש מיצחק מ"ט דקחשיב ליה ליצחק מקמיה ש"מ תשובה עביד ואדבריה ליצחק מקמיה ולאו לדרך חכמתן: (ה) רש"י ד"ה במיניה שהוא מעולה משאר ברכומין כצ"ל:

◆

לעזי רש"י

פלטיי"א [פלצידי"א]. כמוש, כמושים.

◆

מוסף רש"י

איצטגנינות. לשון נקי בהלכות המזלות ומהלוך הספות (יומא כח.). משכימין לפתחו. לשאול כמולות (שם). דרדקי. נערים שלא הגיעו לסברא (שבת קמה:). אדבורי אדבריה. הוליך את יצחק לפניו (בראשית כה ט).

◆

רבינו גרשום

ומתרפא. רחמה ומרוית: מכאן שאין אדם נתפס על צערו. על מה שמדבר מכובד צערו דכתיב לא בדעת ידבר כלומר שאין דעתו מיושבת עליו מחמת צער: כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב. דברים הגונים חישב ושאינן הגונין לא חישב [לאו] תפסו מכל מה שדבר כנגדו: כלילא הוה להו. כתר ותקוקין עליו ג' פרצופין של ג' חביריו וכשרואין שאחת מהן נשתנה פניה מיד היו יודעין שחבירו אין שרוי בנחת ויש אומרים ג' אילנות היו נטועין בפרדס שכל אחד היה קורא לכל א' על שם חבירו ואם היה מייבש אחד מן האילנות שבו היו יודעין שאין שרוי בטובה אותו שנקרא (העירה) [האילן] על שמו: רבייה. כלומר פריה ורביה שהנקבה מגדלת בניה: ולדידך דאמרת רבייה. דדבר טוב הוא: שבענה. היינו ב' פעמים ז': קציעה. קדה: בושם. שקורין קו"ש: דקרש. חיה ששמה קרש: לקותא היא. ואינה יפה מפני שיש בה כמה גוונין: כי כוחלא.

רבינו גרשום (המשך)

שהוא שחור הרבה מבהיק מאד: רישקה. בלע"ז ארינטייל: במיניה. שהוא משובח במינו: כורכמא דרישקא. קרקי"ו. איינטייל. מה אותו צבע יפה הרבה במינו כך היתה יפה בין שאר נשים: איצטגנינות גדולה. שהיה בקי (אותו צבע) הרבה במזלות והיו שואלין מה יארע להן: אידלי יומא. [בשחרית] כשהשמש זורח שם מנחת אותה אבן: אידלי קצירא. מיקל חולה מחליו ולערב מכביד לו: ד"א. מאי בכל: מה עדשה שאין לה פה. שאין לה שום ביקוע: לנחומי בביעי. דלמאן דאמר מה עדשה אין לה פה ביצים [נמי] אין להם פה ומנחמין בהן אבלים כמו בעדשים ולמאן דאמר מה עדשה זו מגולגלת בביצים אין מנחמין מפני שאינם מגולגלים כל כך כעדשים: לאלתר כשמת אברהם עבר אותו רשע ה' עבירות: היינו בכל. דלא מרד בימיו: ש"מ דעבד תשובה. דנהג ביה כבוד ליצחק ואדבריה מקמיה: